

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Review Article**Subject Area**
PhilosophyVol: 8 Issue: 66
Year: 2022 November
Pp: 2446-2450Arrival
5 November 2022
Published
31 December 2022
Article ID 66811Doi Number
<http://dx.doi.org/10.29228/smrj.66811>**How to Cite This Article**

Özdemir, A. & Önal, S. (2022). "Friedrich Nietzsche ve Michel Foucault Felsefesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(66): 2446-2450

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Friedrich Nietzsche ve Michel Foucault Felsefesi

Comparison of the Concepts of Knowledge and Power in Nietzsche and Foucault

Aziz Özdemir¹ Sema Önal² ¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye² Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kırıkkale, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmada Nietzsche ve Foucault incelenmiştir. Nietzsche ve Foucault'un felsefeleri, yaşamı, kavramları, eserleri literatür taraması yöntemiyle incelenmiştir. Nietzsche, çalışmalarında; bilgi, iktidar, nihilizm, güç istenci, ahlak, decadence, tanrının ölümü, üst insan gibi birçok önemli kavrama yer vermiş ve birçok eser oluşturmuştur. Felsefesinin temeli değerlerin tersine çevrilmesidir. Bilgi ve iktidar kavramlarında da bu durum görülmektedir. Bilgi kişisel çıkarlardan bağımsız olamayacağı için Nietzsche'ye göre nesnel bilgi yoktur ve Hristiyanlığın bilgisi de nesnel değildir. Çünkü din adamları ve ülkeyi yönetenler Hristiyanlığı kendi çıkarları için kullanır. Nietzsche, toplumda güçlü ve aciz olmak üzere iki tip insandan söz eder. Güçsüzler bilgileri eleştirmeden kabul ederler; belirsizlikten korkarlar. Güçlü insan sağlıklıdır ve sayısı azdır. Kendi kararlarıyla hareket edip belirsizlik içerisinde gelişen insandır. Nietzsche'ye göre ülke yönetimi güçlü insanların yani soyluların elinde olmalıdır. Çünkü güçsüz insanlar çobana ihtiyaç duyar. Nietzsche toplumu en küçük birimden başlayarak en büyük birime kadar inceler. Özgürlük vazgeçilmezdir, güç istencini önemser. Foucault, arkeolojik çözümleme, episteme, epistemik kırılmalar, iktidar kavramlarını ortaya koymuş ve birçok eser meydana getirmiştir. Bilginin tanımını yaparken bilmelerin toplamı olmadığını ve kendisiyle özelleşen söylemin içinde kendisinden bahsedilen şey olduğunu ifade etmiştir. İktidarın da bilgi ile var olabileceğini, sosyal ilişkilerin her aşamasında iktidardan söz edilebileceğini, iktidarın tek başına var olamayacağını ifade etmiştir. Ona göre değişmez, mutlak bir iktidar yoktur. İktidar bilgiye insanlar aracılığı ile ulaşır ve bilgi sahibi olan iktidar güç kazanır. İnsanların bilgiye ulaşabilmeleri için özgürlüğe ihtiyacı vardır. İktidarın insanlara özgürlük fırsatı tanınması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Foucault, Nietzsche, Bilgi

ABSTRACT

In this study, Nietzsche and Foucault are examined. In the study, the philosophies, life, important concepts, works and concept relations of the two philosophers were examined by the literature review method. In his works; Nietzsche gave place to many important concepts such as knowledge, power, nihilism, will to power, morality, decadence, death of god, superhuman and he created many works. The basis of his philosophy is the reversal of values. This is also seen in the concepts of knowledge and power. Since the knowledge can not be independent of personal interests, for Nietzsche, there is no objective knowledge and the knowledge of Christianity is also non-objective; because clergy and those who run the country use the Christianity for their own benefits. Nietzsche mentions about two types of people in society, who are strong or weak. The weak accept information uncritically; because they are afraid of uncertainty. Strong people are healthy and few in number. It is a person who acts with his own decisions and develops in uncertainty. According to Nietzsche, the administration of the country should be in the hands of powerful people, namely the noble people. Because weak people need a shepherd to rule them. Nietzsche examines society from the smallest unit to the largest one. Freedom is indispensable for him; and the will to power is important. Foucault brought about the concepts of archaeological analysis, episteme, epistemic breaks and power. He has produced many works in this field. While defining knowledge, Foucault stated that it is not the sum of knowings and that it is what is mentioned in the discourse that is specialized with it. He stated that power can also exist with knowledge, power can be mentioned at every stage of social relations, and power cannot exist alone. According to him, there is no immutable, absolute power. Power reaches knowledge through people, and the power with knowledge gains power. People need freedom to Access information. For this reason, the government should give people the opportunity for freedom.

Keywords: Foucault, Nietzsche, Knowledge, Power

GİRİŞ

Nietzsche bir yaşam filozofu, felsefesi de bir yaşam felsefesidir. Felsefesi yıkıcı bir görünüme sahiptir. Bilgi, iktidar, nihilizm, güç istenci gibi kavramlar ortaya koymuştur. Nietzsche, Avrupa'nın ontolojik ve epistemolojik açıdan hasta olduğunu ve bilginin geçerliliğini yitirdiğini söyler. Dinin epistemolojisini fazlaca hedef alır. Ona göre zıt değerler yoktur, aksi kavramlar iç içe geçmiştir. Yaşamdaki her şey güç istencidir. O, perspektivizmi epistemolojiye bir alternatif olarak sunar. Tüm doğruların perspektivizme dayalı yorumlar olduğunu söyler.

Michel Foucault, Hegel'in ve Heidegger'in görüşlerinden etkilenmiştir. Felsefe ve Tarih'e ilgisi vardır. Akademik görevler almış olup birçok eser oluşturmuştur. Arkeolojik çözümleme kavramını ortaya koymuştur. Foucault'a göre değişmez, tanımlanmış bir iktidar yoktur. Sosyal ilişkilerin olduğu her yerde iktidar vardır. Ona göre iktidarın varlığını bilgi kuvvetlendirir. Bireyler aracılığı ile bilgiye ulaşılır ve bu sebeple bireyler özgür olmalıdır. İnsanları kontrol altına almak için hapishanelerin gerekmediğini söyler ve insanların sosyal yaşam düzeniyle ve normlarla kontrol altına alınabileceğini savunur.

FRIEDRICH NIETZSCHE**Felsefesi**

Nietzsche aykırı bir filozof olup birçok akıma eleştiride bulunmuş ve onları çürütmek için mücadele etmiştir. Değerlere ve hakikatlere olan inançların yıkılabilmesinin özgün bir felsefeyle mümkün olduğunu söyler. Ona göre filozof; yaratıcı olup kendi felsefesine uygun yaşamalıdır (Türkoğlu, 2017, s.131-132). Nietzsche, sistemci olmaya karşıdır. Üst insan kavramını ortaya koymuştur. Üst insan; toplumun ve dinlerin amacıyla değil kendi amacıyla hareket eden, günümüz insanından daha gelişmiş insandır. O, bugünün insanı için maymun ne ise, üst insan için de bugünün insanının o olduğunu söyler. Hayata tanrının değil insanın yön vermesi gerektiğini vurgular (Kansu, 2020, s.12). Değerlerin tersine çevrilmesi felsefesinin temelidir. Ona göre bilginin, varlığın ve değerlerin kaynağı psikolojidir (Dok, 2015, s.98). O, kişiliğe hitap ederek diğer düşünürlerden ayırır. Akıl yürütmeye ve mantığa eleştirilerde bulunur. Ona göre akıl bilişsel bir anlama gelmez, oluşu adlandırır (Dok, 2015, s.70; Tevfik, 2012, s.24).

Nietzsche için inanç Hristiyanlık değil, içgüdüleriyle oluşan bir inançtır. Tanrı öldü diyerek tanrıyı terk etmiş ve gerçeğe ulaşmaya çalışmıştır. Ona göre Varlık, cevher, hakikat gibi kavramlar uydurmadır. Genel geçer bir hakikat yoktur. Hakikatin yalan olarak oluşturulduğunu, tek gerçeğin oluş olduğunu ve oluşun da yaşam olduğunu vurgulamıştır. İncancı yitirmesiyle kendini bulduğunu, gerçeği tercih ettiğini vurgulamıştır (Tevfik, 2012, s.29-31).

Ona göre toplum sürü ve soylu insanlardan oluşur. Soylu insan düşüncelerine, kişiliğine göre davranırken sürü insanı duygularıyla hareket eder. Nietzsche, soylu insan kavramını daha sık kullanmaktadır. Bu sayede nihilizm ile hesaplaşmasını ortaya koyar. Nihilizme götüren en önemli sebepleri geleneksel değerlerin ve Hristiyanlığın çöküşüdür (Dok, 2015, s.36-40; Türkoğlu, 2017, s.130). Eserlerinde sıkça yer verdiği hiçlik kavramı, insan var oldukça varlığını koruyacaktır. Hiçlik; toplumsal, kültürel, sanatsal ve ahlaksal ilişkilerde yerini alır. Nietzsche Hristiyan, Alman ve Avrupalı oluş özellikleri sebebiyle kaygı duymaktadır (Dok, 2015, s.99).

Schopenhauer ve Wagner'in görüşlerinden faydalanmıştır (Tevfik, 2012, s.28). Fakat bir süre sonra görüşleri ters düşmüştür. Wagner'in Hristiyanlık karşısında zayıf kalıp boyun eğdiğini ve Hristiyanlığa özgü şeyleri övdüğünü ifade eder. Onu obskürantizm ile bağdaştırır, nihilist içgüdüleri pohpohladığını düşündüğü için kızmaktadır (Dok, 2015, s.42). Nietzsche, Schopenhauer'un doğaüstüculüğü kavramını önemser. Varlığın özündeki iradeyi ve istemi kabul eder. İrade, yaşam savaşını sürdürmeyi sağlayan arzudur. Bu savaş süreci; arzu, ıstırap, ölüm olarak ifade edilebilir (Tevfik, 2012, s.37). Nietzsche, zamanla Schopenhauer'un da etkisinden uzaklaşmış ve ona ağır eleştiriler yönelmiştir. Eleştirilerinden biri acıma kavramı ile ilgilidir. Schopenhauer acımayı reddetmezken Nietzsche reddeder ve acıma davranışı gösterenleri de sertçe uyarır. Çünkü acımak, yaşamın değerini azaltmakta ve hiçliği ön plana çıkarmaktadır. Hiçlikle beraber hakikat, tanrı, kurtuluş vb. kavramlar hatırlanmaktadır (Dok, 2015, s.55). Ona göre varlık, hakikat gibi kavramlar uydurmadır. Tek gerçek oluştur, oluş da yaşamdır. Oluş, canlı ilk maddenin açılımı şeklinde tanımlanmıştır. Yaratma ve güç istenci onu açılma sokmaktadır. Yaşamın kendisi güç istencidir. Yaşam ise devamlı bir yaratma, yıkma, yükseliş, alçalış, kendini aşma, decadence sürecinden oluşmaktadır. Güç istemi insani olan bir süreç ve yaratma tarzıdır. Böylece insan aracılığıyla yaratılan yine insan ile görünümüne çıkar (Dok, 2015, s.88,93).

Nietzsche Kavramları**Nihilizm**

Nihilizm, hiç anlamına gelmektedir, felsefede hiççilik olarak tarif edilir. Kavram; epistemolojik, ontolojik ve aksiyolojik bir öğretilerdir. Hiççilik; değerlere, ahlaka ve düzene karşı çıkan, yeni düzeni kurmak isteyen, bilgiyi inkâr eden ve hiçbir baskıyı kabul etmeyen bir görüştür. Nietzsche nihilizm kavramını, değerlerin değerini kaybetmesi olarak tanımlar. O, geleneksel değerlerden ve bu değerlerin çöküşüyle oluşan krizden kurtulmak için mücadele eder. Ona göre insan; toplumuyla, kültürüyle, tarihiyle hesaplaşabilmelidir. Ayrıca toplumda insanlara değerler dayatmaya çalışılmamalıdır (Dok, 2015, s.23-26). Nietzsche'ye göre nihilizm olumsuzluk durumu değil bir kriz durumudur. O, bu kriz durumundan kurtulma çabasıyla nihilizm düşüncesini oluşturur. Bu kriz; insanda, toplumda, dinde, ahlakta ve felsefede çöküşe neden olmaktadır. Bu çöküşün yani Decadence'in sonucu ise nihilizmdir (Çevikbaş, 2011, s.74). Nietzsche'ye göre; yaşamın özü değer koymadır. Gerçeklik yalnızca görünüştür ve görünüşün arkasında hakiki dünya yoktur. Hakikatin olmadığı, sadece oluşun hâkim olduğu dünyada, insan kendini yaratmak zorundadır. Nietzsche, Hristiyanlığın hayata yüz çevirdiğini, bu yüzden nihilizmi savunduğunu, Hristiyanlığın yıkılışının ve tanrının ölümünün kendi yüzünden olduğunu ifade eder. Nietzsche, bu yıkılışa dinin ve Tanrı'nın insan eseri olduğunun görüldüğünü

vurgular (Dok, 2015, s.41). Nietzsche için yapmak yıkmayla mümkündür. Onun nihilizminde değerlerin değersizleşmesinden söz edilir. Böyle Buyurdu Zerdüşt isimli kitabında ruhun üç değişim sürecinden bahseder. Ruh deve, aslan, çocuk olmak üzere sıralı bir süreçten geçer. Deve saygı, inanç, gelenek gibi kavramların aktarılma sürecini ifade eder. Aslan da inancın parçalanmasını, özgür ruh dönemini ifade eder, nihilizmin yaşanılmasını simgeler. Çocuk da sürecin sonunda nihilizmin yenilmesinde etkili olacak çareleri arar. Böylelikle hayata masumca bir evet söyleminde bulunarak yeni bir inançlılığın dönemini başlatır. Nietzsche için gelişen zihin; hastalık ve tehlike getirerek nihilist hareketi meydana getirir. İçgüdülerin tesiri ve dayanışmasıyla nihilizm içeren bir dayanışma süreci oluşur. Nihilizmde, ahlakilik yoktur. Bu sebeptendir ki birey cesaretini kaybederek güçsüz kalabilir. Mutluluk, ahlaklı dünya düzeni gibi kavramlarda arzulanı bulamaz, aldanmış olduğunu düşünerek pişmanlık hisseder. Beraberinde ise güvensizlik, umutsuzluk gibi güçsüz bırakacak duygulara kapılır. Bu nihilizmin psikolojik durumudur. Birey kendinde var olmayan bir anlamı arayarak psikolojik olarak nihilizme ulaşır (Dürre, 2020, s.87).

Decadence

Decadence; düşme, çökme, çürüme anlamlarına gelir. Ona göre decadence iyileşmesi zaman alan hastalık, düşünceyi yıpratıcı ve oluşturan devir demektir. Hastalığın atlatılmasıyla insan ustalaşma sürecine girer. İnsanın en net deneyimi hastalığın atlatılma deneyimidir ve her insan bunu başaramaz. Ona göre düşünmenin hastalıklı durumu, değerlerin yıkılışıyla oluşmuştur. Decadence'ın hayatın ilerlemesi için önemli olduğunu söyleyen Nietzsche; yanlışların ve kötülüklerin her zaman var olacağını söyler. İhtiyarlığa engel olunamadığı gibi kötülüğe, hastalığa da kimse engel olamaz görüşündedir. Ama Decadence'ın olumsuz etkilerinin yayılması önenebilir. Decadence yaşamın kaçınılmaz bir durumudur (Dok, 2015, 52-53; Karabulut, 2018, 391).

Nietzsche Ahlak

Nietzsche iyimserliğe mesafelidir. O, dünyada her şeyin iyi olduğuna inanmanın aciz insanların davranışı olduğu görüşünü savunur. Ona göre insanın kendi merhametine yenilmemesi ve merhametsiz olması gerekir (Nebil, Tefik, Süleyman, 2019, s.41). Nietzsche iyi insanı, erdemli insanı aciz insan olarak tanımlar. Nietzsche, aciz ve güçlü insanların birbirlerinden farklı ilgilere ve değerlere sahip olduğunu savunur. Bu yönüyle de efendi ve köle ahlakı oluşmaktadır. Birbirlerinden farklı insan türlerinin çıkarlarına hizmet ederler (Baykan, 2000, s.99; Aktaş, 2017, s.114). Ona göre insan; kendisi hakkında farkındalığa sahip olmalı ve vicdanının sesine kulak verebilmelidir. İnsanlar eşitsizliklerle dünyaya gelir, burada insanın yapması gereken kendi gerçek ahlakını yaratmaktır. (Tefik, 2012, s.23). İyimserlik, Nietzsche'ye göre hayatı hafife almanın ve insanlığın acılarına göz yummanın sonucudur. İnsan gerçeğin kabusundan, iyiliklerle donatılmış tapınaklarla kurtulmak istedikler (Nebil, Tefik, Süleyman, 2019, s.37). Nietzsche'ye göre; Kötülük, suç, lüks, hastalık gibi kavramlar aslında decadence'ın sebebi değil sonucudur. Buradan yola çıkarak da ahlaki perspektiflerin değiştiği görüşünü öne sürer. Ahlaki problemlerin tüm yönlerinin değişim sürecini decadence olarak isimlendirir. Ahlak, şeylerin kötülüğüne karşı mücadeledir. Decadence da kendiyi mücadeledir. Decadence sonucunda meydana gelenler; ahkalin yozlaşması, kötü alışkanlık, suç, hastalık, evlenmeme, verimsizlik, irade zayıflığı, şüpheli, yıkıcı. Nihilizm neden değildir, decadence'ın ortaya çıkan sonucudur. Decadence'ı durdurulmasında ahlaki, psikolojik tedaviler etkisizdir (Dok, 2015, s.53-56).

Nietzsche Bilgi

Nietzsche epistemolojiyi güçlü ve aciz insanın arasında var olan ahlaki bir konu olarak tanımlar. Ona göre insanın kim olduğunu ve ruhunun ne kadar güçlü olduğunu sergilediği karakter belirler. Bir filozofun fikri, o filozofun ruhunu yansıtır. Ona göre, aciz insanlar hayatta kalmayı netliğe bağlarken güçlü insanlar belirsizlikle gelişimini devam ettirir. Acizler epistemolojiyi ve kendi hakikat anlayışlarını, güçlüler için bir tehdit olarak ve onları çökertmek amacıyla kullanır. Acizler ve köle ahlakı zaferi epistemoloji ile kazanır. Güçlülerin ehlileştirilmesi için bu duruma ihtiyaç vardır (Aktaş, 2017, s.108-109). Nietzsche; aciz insan için yani sürü insanı için değişim, dönüşüm ve yenilik terimlerinin yeni bir iş yükü olduğunu söyler. Çünkü bu durum yeni bilgiye zemin hazırlar ve onlar yeni bilgiyi sindirme ve uygulama kapasitesine sahip değildir. Bu sebeple eski ve kalıplaşmış bilgileri sürdürmek ve bu doğrultuda eyleme geçmek sürü insanı için daha kolaydır. Onlar için duygu durumu bile tartışmaya kapalıdır. Çünkü tartışılması demek problemin varlığı anlamına gelir. Onlar var olana boyun eğmeyi tercih ettiğinde mutludur. Özgür bir yaşama sahip olmadıkları gibi bu durumun farkında bile değildir. Nietzsche'nin aciz insanlarla ilgili bu görüşleri değerlendirildiğinde, bu durum alışkanlık olarak nitelendirilirse onlar için alışkanlığın bilgi olup olmadığı durumu yorumlanabilir (Kaçuradi, 2016, s. 27; Kansu, 2020, s. 52).

Nietzsche Hristiyanlığın bilimden nefret ettiğini ifade eder. O, bu sebeple dinin epistemolojisini fazlaca hedef alır. Ona göre rahip bilimi tehlike olarak görmektedir. Çünkü bilimde nedensellik vardır. Suçluluk,

cezalandırma, ahlaki düzen vb. dini kavramlar bilime karşıt olarak oluşturulmuştur. O, Deccal isimli eserinde bu duruma ağır eleştirilerde bulunur (Aktaş, 2017, s.107). Şüpheliyi ön plana çıkar ve insanın kendini bulmasını ve yenilemesini arzular. Nietzsche'ye göre bilgi; istek ve içgüdüyle oluşturulur. Buradan hareketle nesnel bilgi olamayacağı sonucuna ulaşır. Ayrıca o, insanın değerlerin yaratıcısı olduğunu ve de değerleri yaratarak yaşayabileceğini ifade eder (Dok, 2015, s.88). Ona göre dünya ise düşünülen farklı bir değere sahiptir. Dünyanın doğası oluşturmaz, her şeyde değişkenlik ve hareketlilik vardır. Dünya her zaman kaos içerisinde. Kaosa sebep olarak düzen, bilgelik, form, estetik gibi kavramların yokluğunu gösterir. Herakleitos da dünyanın bir nehir misali sürekli değişim içinde olduğunu ifade ederek olanı değil, oluşu savunmuştu. Bu noktada Nietzsche bu düşünürü övmektedir. Gerçekliğin akışkan olmasından dolayı her bir olay ve nesne; biriciktir. Birey de eylemleriyle, karakteriyle vs. eşsizdir. Nietzsche'ye göre gerçeklik aynı zamanda tehlikeli de olabilir. Bu yüzden hakikati aramak cesaret gerektirir (Aktaş, 2017, s.109-110). Ona göre ancak yürekli insan bilgiye ulaşabilir (Dok, 2015, s.99).

MICHEL FOUCAULT

Bilgi

Foucault, iktidar ve bilgi arasında yüksek bir ilişki olduğu sonucuna vardı ve “güç/iktidar” terimini ortaya koydu. Güç/iktidar yeni bir terimdi ve Foucault'un felsefesinin ana konusunu oluşturdu. (Strathern, 2016). Bilginin tanımını; “Bilginin Arkeolojisi” isimli kitabında, “bir söylemsel pratik tarafından düzenli bir biçimde oluşturulmuş ve bilime yer vermekle yükümlü bulunmadıkları halde, bir bilimin kuruluşu için gerekli olan unsurların toplamına bilgi adı verilebilir ... kendisi aracılığıyla özelleşmiş bulunan bir söylemsel pratiğin içinde kendisinden söz edilen şeydir.” sözleriyle ifade etmiştir (Koloş, 2016, s.17; Urhan, 2000, s.32). Foucault'a göre bilgi; bilmelerin toplamı değildir. Foucault tarafından “bilme”; doğru/yanlış, şüpheli/kesin, tutarlı/çelişkili, belirli/belirsiz olma durumlarının söylenmesi gereken şeyler olarak tanımlanır. Bilmedeki bu iki uçlu ayrımların hiçbirinin bilgiyi tanımlamak için uygun olmadığını belirtir. Bilgi; derinlemesine bilgi ve yüzeysel bilgi olarak iki kategoride açıklanmaktadır. Yüzeysel bilgi, bilimsel alanları içerisinde barındırır. Derinlemesine bilgi ise bilimin ifade ettiklerinden fazlasını içinde barındırır. İfadelerde yer alan nesnelere; söyleniş şekillerinin, terimlerin ve kanıların yöntemde, bilimde, romanda, kurumda, siyasi ve hukuki uygulamada yer aldığı onları “bilgi” olarak nitelendirir. Bilginin, bilme terimiyle çözümlenemeyeceğini düşünür. Bilgiyi çözmek bilimselliğini açıklamak değildir. Bilgiyi çözmek; bilimsel olan, bilimselliğini kaybeden, bilimselliği hiç kazanamamış olan ve bilimsel olma çabasını göstermemiş olan ifadelerin var oluşlarını, dönüşümlerini ve kayboluşlarını tarihsel bir süreçle açıklamak ile mümkündür (Urhan, 2000, s.32-33).

Foucault, Kant'ın a priori fikrine farklı bir bakış açısıyla değinmiştir. Onun için a priori olanağını geçici koşullarla ve tarihsel süreçlerle mümkün görmüştür. Foucault'un bilgi kavramı, a priori kategorisinde yer almaz. Aksine tarihsel süreç içerisinde, fark edilmeksizin birbirlerini takip ettikleri belirtilir. Mümkün olan deneyim, belirli bir yer ve zamanda insanların ortaya koyduğu amaçlı davranışları ve bu davranışları yaratan şartları, özellikleri dikkate alarak yapılan tespit demektir. Foucault; insanlar için bu mümkün deneyimin tarihsel a priorisini kurma tarzının tarihsel kesitler incelenerek saptanması gerektiğini söyler (Koloş, 2016, s.16; Urhan, 2000, s.34). Foucault; bilginin, deney ve bilim arasında var olduğunu öne sürmüştür. Ona göre bilginin arkeolojisi, bilme temasını reddetmektedir. Bilgi; kendisini oluşturan bağımsız, öznellikten uzaktır. Herhangi bir amaca veya başlangıca göndermede bulunmaz. Foucault, bilgi tanımlamasını yaparken bazı alanları ifade etmek istemiştir. Örneğin; bilgi kavramı psikiyatrik ifadenin içinde yer aldığı doğru olduğuna inanılanların toplamı değildir, bilimsel olabilecek ya da olamayacak farklı nesnelere oluşturduğu alandır. Tıbbi söylemin içinde yer aldığı öznenin ilgili olduğu nesnelere ifade ederken söylemin içinde durum aldığı alandır. Doğa Tarihi'nde ise bilgi; kavramların oluştuğu, tanımlanmalarının yapıldığı, uygulandığı ve dönüştüğü alandır. Doğa Tarihi bilgisi, var olan bilgilere yenisinin eklendiği yerlerin ve biçimlerin toplamıdır. Foucault, yeni alanlar oluştuğunda arkeolojik kazılar yaptı ve alanların ötesine geçmeyi istedi. Bu çözümlenmeleri yaparken yalnızca kendi düşünceleriyle kalmadı. Başkağa, dışarıya açık kalarak hem bilişsel (kognitif) hem de pratikteki dil işlevi (konatif) biçimlerinde gidip geldiği görülür. Buradan da anlaşılmaktadır ki Foucault hem bilişsel sınırları kabul etmiş hem de bu sınırların ötesine geçmeyi istemiştir. Düşüncelerin alanını ve olanağını sınırlar belirler ve bu sınırların varsayılmasına “episteme” imkân sağlar. Ona göre; bilimlerden bağımsız olan bilginin varlığı mümkündür, fakat belirli söylemsel pratiklerle bilgi var olabilir, söylemsel pratikler kendisine ait bilgiyle tanımlanabilir. (Urhan, 2000, s.35-36)

Foucault, arkeolojinin “söylemsel pratik-bilgi-bilim” eksenini kat ettiğini ifade eder. Ona göre öznel olan şeylerle arkeoloji ilgilenmez. Kendisine ait olan “Bilginin Arkeolojisi” kitabının bazı yerlerinde; bilgi ve bilmenin farklı olduğu, bilinç ve bilmenin öznel olduğu, söylemsel pratik ve bilginin öznel olmadığı ifadelerinin yer aldığı görülür. Arkeoloji, “bilme” unsurunu bilginin çözümlenmesinde denge noktası olarak

görmüştür. Bilgi uygulamanın, teorinin, düşüncenin, kanının belirli bir zaman dilimindeki doğuşunu mümkün kılar ve yalnızca kanıtlamalarla sınırlı değildir. Düşüncelerin, yönetmeliklerin, yalanların, siyasetin içinde de varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla arkeolojik bölgeler; yalnızca bilimsel yazılarda değil, felsefi ve edebi yazılarda da görülmektedir. Bilimler, bilgi temeli üzerinde oluşur fakat bu oluşumda, bilgi bilimin içerisinde kaybolup gitmez. Bilim, bilgi alanındaki köşesini alır ve farklı ifadelerin içerisinde değişik rolleri alır. Her ifadenin içinde bilgi ile bilim yeni özel bir ilişki kazanır. Arkeoloji, bilimin bilgi içerisindeki işlevini ve nasıl yer aldığına çözümleyerek kesin bir dille ifade etmelidir. Arkeolojinin betimlemek istediği bilginin alanıdır. Çünkü bilgiyi odağına aldığıda bilgiyi farklı yönler açısından da sorgulama imkânı bulur ve bilgiyi farklı ilişkiler içerisinde de çözümleyebilir (Urhan, 2000, s.37-42).

SONUÇ

Nietzsche ve Foucault, bilinen ve sorgulamaya kapalı olan kavramları değerlendirip farklı bakış açıları kazandıran iki önemli düşündürdür. Yaşadıkları dönemin etkileri, önemli bireysel yaşam döngüleri, aldıkları eğitimler görüşlerine yansımıştır. Her iki filozofun bilgi ve iktidar kavramları konusunda farklılaştıkları noktalarla birlikte ortak görüşleri fazlaca bulunmaktadır. Bilginin sabit olmadığı, toplumsal ve bireysel ihtiyaçlarla şekillendiği noktasında ortak görüş ifade etmişlerdir. Foucault bilginin epistemeler çerçevesinde dönemlere ayrıldığını, epistemik kırılmaların olduğunu ve bu dönemlerde bilginin doğruluğunun kriterlerinin değiştiğini savunmaktadır. Bilginin alanlara göre farklı anlamlar ifade edebileceği görüşünü belirtmiştir. Nietzsche, nesnel bilgi imkanına karşı çıkar. Ona göre bilgi, kişisel çıkar ve amaçlardan bağımsız olamaz. Nietzsche; bilginin objektiflik, hakikat, doğruluk gibi kavramlarla açıklanamayacağını ifade eder. Kavramların kullanışlı olması, doğru olduğu anlamına gelmemektedir. Epistemolojinin toplumdaki bir grubun karakterinin temsili olduğunu ve ahlaki konu olduğunu savunur. Ona göre zıt değerler yoktur. Fransız devrimi sonrası iktidarın yönetim aracı, bilgi olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Aktaş, O. (2017). *Nietzsche ve dil*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
2. Baykkan, F. (2000). *Nietzsche'nin Felsefesi*. İstanbul: Kaknüs.
3. Chomsky, N. ve Foucault, M. (2017). *İnsan doğası: iktidara karşı adalet*. (T., Birkan, Çev). İstanbul: Bgst.
4. Çevikbaş, S. (2011). *Nietzsche ve Nihilizm*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 15(2): 69-82.
5. Dok, B. (2015). *Nietzsche'nin nihilizmi*. Ankara: Birleşik.
6. Dürre, M. (2020). "Nietzsche'nin nihilizm söylem" *Felsefe Arkivi-Archives of Philosophy*, 52: 83-96.
7. Kansu, S. (2020). *Nietzsche ile yaşam ve felsefe*, İstanbul: Nemesis Kitap.
8. Karabulut, D. (2018). Nietzsche'nin decadence kavramı bağlamında felsefi sağaltımın imkanları. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 383-392.
9. Kuçuradi, İ. (2016). *Nietzsche ve insan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
10. Merquior, J. G. (1986). *Foucault*. (N., Elhüseyni, Çev). İstanbul: Afa.
11. Nebil, A., Tefik, B., Süleyman, M. (2019). *Osmanlı felsefecilerinin gözünden Nietzsche hayatı, eserleri ve felsefesi*. Ankara: Dorlion.
12. Revel, J. (2005). *Michel Foucault: güncelliğin antolojisi*. (K., Atakay, Çev). İstanbul: Otonom.
13. Kansu, S. (2020). *Nietzsche ile yaşam ve felsefe*, İstanbul: Nemesis Kitap.
14. Strathern, P. (2016). *90 Dakikada Foucault*. (D., Dilmen, Çev). İstanbul: Zeplin.
15. Tefik, B. (2012). *Nietzsche yaşamı ve felsefesi*. Ankara: Altınpost.
16. Türkoğlu, M. (2017). *Friedrich Nietzsche*. İstanbul: Maviçatı.
17. Urhan, V. (2000). *Michel Foucault ve arkeolojik çözümleme*. İstanbul: Paradigma.
18. Urhan, V. (2013). *Michel Foucault ve düşünce sistemleri tarihi (arkeoloji, soykütüğü, etik)*. Ankara: Say.